

PRESA DIN PETROGRAD ȘI MOSCOVA DESPRE EVENIMENTELE POLITICE DIN BASARABIA DE LA SFÂRȘITUL ANULUI 1917 – ÎNCEPUTUL ANULUI 1918

VLADIMIR MOROZAN*

***Abstract.** The article examines the political processes that took place in Bessarabia on the eve of its union with Romania, and reflected on the pages of the newspapers from Petrograd and Moscow, in the late 1917 – early 1918. Involved in the struggle for power, the press from Russian capital cities described very superficially and extremely passively the political life of the Russian province, including the events in Bessarabia. Perhaps, the Moscow and Petrograd press reflected on their pages those phenomena and processes in Russia that were most interesting to the readers of the two capital cities. The latter were carried away by events in their native cities, where, of course, the fate of their country was decided. Meanwhile, the national suburbs experienced an equally dramatic life. It was not only the struggle between opponents and supporters of the Bolshevik government which developed in there, but also the struggle for the determination of their state structure, as independent countries or autonomous entities within Russia. However, the political forces of Bessarabia chose their own way, deciding to unite with Romania.*

Keywords: union of Bessarabia with Romania, Moscow and Petrograd press, World War I.

Materialele publicate în presa de la Petrograd și Moscova din a doua jumătate a anului 1917 prezintă o particularitate destul de evidentă pentru un cititor atent: din ele lipsesc aproape cu desăvârșire știrile din Basarabia. În zadar ar căuta cititorul în ziarele din capitală ceva interesant despre această regiune. Dacă și apar unele știri, ele sunt extrem de laconice și, în majoritatea lor, țin de evenimentele de pe Frontul Român. În prima jumătate a anului, presa aducea din când în când la cunoștința cititorilor, informații despre unele evenimente din Basarabia. În baza lor, doar un cititor avizat ar fi putut să-și construiască o impresie fie și superficială despre lupta politică din regiune. Astfel, la 5 mai 1917, *Buletinul Guvernului provizoriu* informa: „Comitetul executiv orașenesc Chișinău a decis să

* Prof. univ. dr., Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg.

fie concediate imediat, din motivul incompatibilității cu noua orânduire, următoarele persoane: Klossovski și Artemiev, directorii gimnaziilor de băieți nr. 1 și 3; Boroșkovici, directorul liceului real; Sîromeatnikov, directorul liceelor naționale ale guberniei; Serebreanski, inspectorul liceelor; Ivilevski, inspectorul gimnaziului 3; profesorii: de gimnaziu – Baskevici, Pizoli și Ilașkov, și de la liceul real – Raninski¹. Citind aceste rânduri, înțelegi că în Basarabia începuse epurarea funcționarilor, reflectând interesele noilor autorități ale guberniei. Această notă din *Buletinul Guvernului provizoriu* era singura știre din mai despre confruntările ideologice din Basarabia. A doua informație se referea la lupta împotriva tăierii samavolnice a pădurilor². Astfel, gazeta oficială a guvernului amintise despre Basarabia, în mai 1917, de numai două ori. Caracterul celor publicate nu s-a schimbat nici în lunile următoare. O asemenea politică editorială era specifică majorității ziarelor din capitală.

La sfârșitul anului 1917, specificul materialelor de ziar nu se prea modificase: știrile din Basarabia continuau să fie o raritate. Ele rămâneau la fel de scurte și sărace în informații, și doar din când în când relatau despre schimbările politice din această parte a Rusiei. De exemplu, ziarul *Izvestia* scria, la 27 septembrie 1917: „Chișinău. În viitorul apropiat va fi convocată conferința gubernială a organizațiilor s[ocial]-d[emocrate] menș[evice] și un[ite]”³. Observăm că aceasta este una din primele informații care țin de Basarabia publicate în acest ziar în 1917. Abia în decembrie încep să fie incluse mai multe știri din această regiune, deși ele rămân destul de laconice. În particular, ziarul moscovit *Russkie vedomosti* nota: „În ultimul timp, mișcarea separatistă a atins cote și mai mari. Primim informații de la Chișinău că organul ținutal *Sfatul Țării* a declarat Basarabia «Republică Moldovenească», ce intră în componența Republicii Ruse”⁴. În continuare erau enumerați membrii guvernului statului nou-format. Această știre era comunicată cititorilor împreună cu alte știri similare. În particular, că la Bahcisarai a fost convocat Kurultai, iar la Orenburg – congresul bașkir.

Încă o particularitate a știrilor publicate pe atunci constă în faptul că informațiile parveneau de la fața locului nu doar în volum mic, ci, deseori, cu mare întârziere. Putem judeca despre întârzierea semnificativă a știrilor din Basarabia pornind de la următorul fapt. *Izvestia* din 16 ianuarie 1918 informa: „Bender. 15 noiembrie. Poziția Sfatului de deputați ai muncitorilor și țăranilor nu este determinată. Bălți. Sfatul are o poziție defensivă. Reni. Puterea e în mâinile Sfatului de deputați ai soldaților și țăranilor”⁵. Uneori, de soarta anumitor regiuni naționale ale Rusiei se interesau mai mult politicienii străini decât gazetarii ruși. Astfel, la sfârșitul lui noiembrie 1917, Joseph King, membru al Camerei Comunelor, s-a adresat guvernului britanic cu următoarea solicitare: „este adevărat că Ucraina și Finlanda s-au declarat state republicane independente și, dacă este așa, le-a recunoscut oare guvernul britanic”⁶. În orice caz, presa din capitală scria destul de des

¹ *Вестник Временного правительства*, nr. 48, 5 mai 1917.

² *Вестник Временного правительства*, nr. 62, 25 mai 1917.

³ *Известия*, nr. 182, 27 septembrie 1917.

⁴ *Русские ведомости*, nr. 272, 21 decembrie 1917.

⁵ *Известия*, nr. 275, 16 ianuarie 1918.

⁶ *Дело народа*, nr. 223, 3 decembrie 1917.

despre evenimentele politice de la Kiev. Conform ziarului *Delo naroda*, Lenin și tovarășii săi recunoșteau drepturile naționale ale Ucrainei, până și „dreptul acesteia de a se separa complet de Rusia sau de a intra într-un acord cu Republica Rusă”⁷. Însă ei nu puteau avea o atitudine tolerantă față de acțiunile Radei, care erau vădit orientate împotriva puterii bolșevice. În particular, separatiștii de la Kiev aveau o atitudine destul de loială față de unitățile militare de la Don și Kuban ale nou-apărutei mișcări a albilor. Îngrijorați de acest fenomen, și nu de mișcarea națională, bolșevicii tensionau din ce în ce mai mult relațiile cu Rada pe parcursul lunii decembrie 1917. „Nu putem admite – declara în această privință Troțki – ca Rada burgheză să ne slăbească frontul prin evacuarea unităților militare, să ne rețină trupele trimise împotriva lui Kaledin, în timp ce Rada le permite trupelor lui să treacă fără obstacole”⁸. Astfel, Rada prezenta pentru bolșevici un pericol real, în timp ce, la sfârșitul lui 1917, forțele naționale ale Basarabiei nu întreprinseseră încă nicio acțiune concretă împotriva guvernului lui Lenin. Posibil, asta și determinase indiferența presei bolșevice față de evenimentele dintre Nistru și Prut.

Să remarcăm că ideile autonomiei naționale erau destul de răspândite în anul revoluționar 1917. În consecință, în majoritatea edițiilor periodice ale timpului mai curând apăreau reflecții la tema autodeterminării naționale decât analize ale unor fapte concrete ale declarării autonomiei de către aceste națiuni. Fără îndoială, principalii subiecți ai unei posibile separări de Rusia, pentru cercurile politice de la Petrograd și Moscova, erau Ucraina și Finlanda. Despre aceste periferii naționale se și scria cel mai mult. Uneori, totuși, și alte regiuni ale țării nimereau în câmpul vizual al presei din capitală. Cu toate acestea, viața politică a Rusiei Centrale era principala preocupare a ziarelor petersburgheze și moscovite. Astfel, congresul al IV-lea al partidului social-revoluționarilor, care avusese loc în perioada 26 noiembrie – 5 decembrie 1917, a ocupat practic tot spațiul pe care organele de presă ale acestui partid l-ar fi oferit știrilor din provincie. Doar din când în când se vorbea despre o posibilă confruntare a forțelor armate ale bolșevicilor cu Rada ucraineană. În plus, la acest congres, eserii discutau cu pasiune despre autonomia anumitor periferii ale țării. În particular, unul din liderii social-revoluționarilor, I. A. Prilejaev, declarase la congres: „În condițiile din Rusia, ținând cont de caracterul pestrîț al componentei ei naționale și de prezența unor regiuni naționale în sens cultural-economic, tendințele centrifuge nu sunt doar inevitabile, ci și rezonabile. Din acest punct de vedere, recunoaștem autonomia național-politică a popoarelor ce locuiesc în Rusia și insistăm asupra unei republici federative ca formă dezirabilă de organizare politică”⁹. Date fiind aceste dispoziții, tendințele spre autonomizare deveniseră un fenomen obișnuit.

După cum am remarcat mai sus, în ciuda sărăciei informaționale, în ziarele capitalei apăreau totuși unele informații trunchiate despre Basarabia. Uneori ele se bazau pe simple zvonuri. De exemplu, gazeta moscovită a social-revoluționarilor, *Trud*, scria, la 30 decembrie 1917: „Conform unor zvonuri, reprezentantul Basarabiei a plecat la Brest pentru a participa la tratativele de pace”. Tot ea informa

⁷ *Дело народа*, nr. 222, 6 decembrie 1917.

⁸ *Дело народа*, nr. 226, 7 decembrie 1917.

⁹ *Дело народа*, nr. 221, 1 decembrie 1917.

publicul că România are intenția de a „deschide frontul pentru germani și a încheia cu ei pace separată, de a ocupa Basarabia“. În plus, tot acolo se prezentau și dezmințiri la adresa diferitor ziare românești „în care diferite persoane publice din România încearcă să ne asigure că aceste zvonuri sunt aberante, că România, care și-a încredințat Rusiei tezaurul, intelectualitatea, funcționarii, refugiații nu poate întreprinde asemenea pași...“¹⁰. E surprinzătoare încrederea cu care autorul scria: „Și Banatul, și Basarabia au rămas pentru ea [România] «păsări de pe cer», goana după care e la fel de zadarnică. Pacea separată dintre Rusia și Germania o va oferi, neputincioasă, falimentară și săracă, imperiilor centrale, condamnând-o la o deplină robie politică și economică“¹¹. Evident, autorul acestor rânduri nu avea nici cea mai mică idee despre ce se întâmpla în România și Basarabia la sfârșitul lui 1917.

Este interesant că, la două zile după aceste reflecții pe bâjbâite, în paginile aceleiași reviste *Trud* a apărut următoarea informație: „Chișinău 25 noiembrie. A fost inaugurat organul ținutal *Sfatul Țării*. După un serviciu divin, a avut loc parada armatelor moldovenești. Parada a fost salutăată de organizațiile socialiste, sociale și naționale. Comisarul a transmis dosarele noului organ“. Și tot acolo: „În ținut domnește anarhia. Soldații ard și jefuiesc pâinea și fură vitele. Ard clădirile cu menire culturală și gospodăriile țărănești. Comisarii nu sunt capabili să oprească anarhia“¹². Nu au mai urmat niciun fel de informații, comentarii sau explicații. Alte organe de presă din Petrograd și Moscova fie s-au limitat la comunicate laconice despre inaugurarea Sfatului Țării, fie au ignorat cu totul această știre.

Din rarele informații modeste ca volum despre evenimentele din Basarabia, cititorul poate să-și creeze impresia că, în anii 1917-1918, bolșevicii erau interesați mai curând de soarta colaboratorilor și adepților lor decât de cea a vreunei periferii naționale. Aceste presupuneri sunt parțial justificate, fiindcă situația bolșevicilor în aceste periferii depindea în mare măsură de succesul local al liderilor partidului, de capacitatea lor de a trage după sine masele. Astfel, ziarul *Vperiod* al organizației moscovite a PSDMR (menșevicilor) scria, la 19 decembrie 1917: „Situația de pe Frontul Român e tragică. Trupele române au ocupat câteva sate din gubernia Basarabia. Rada le-a permis românilor să ocupe traseul Iași-Ungheni“. S-ar părea că exista un motiv de îngrijorare privind soarta Basarabiei. Dar în această informație era vorba mai curând de soarta lui V. S. Kornev și G. S. Roșal decât de satele basarabene. „Autoritățile române, scria ziarul, i-au arestat la Iași pe membrii comitetului militar-revoluționar, Roșal, Aksionov și Kornev, trimiși acolo de la Socola. Unul dintre ei, conform unor zvonuri, a fost împușcat“. Mai departe se vorbea despre o notă a lui Troțki, care declarase ambasadei române că „puterea sovietică nu va suporta represiuni împotriva revoluției pe teritoriul ei...“¹³. Atitudinea bolșevicilor față de intrarea trupelor române în Basarabia era

¹⁰ *Труд*, nr. 197, 23 noiembrie 1917.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Труд*, nr. 200, 26 noiembrie 1917.

¹³ *Вперед*, 19 noiembrie 1917.

destul de slab subliniată în nota menționată. O problemă mult mai importantă pentru ei era arestarea membrilor comitetului militar-revoluționar.

Putem presupune că, pe măsura consolidării situației politice a guvernului lui V. I. Lenin, în ianuarie 1918, a crescut și interesul acestuia față de periferiile naționale ale țării. A început să reacționeze mai activ și la implicarea forțelor politice din exterior în procesele ce se desfășurau la periferiile Rusiei. Această activizare s-a reflectat și asupra caracterului materialelor publicate în ziarele bolșevice. Astfel, acutizarea relațiilor sovieto-române în decembrie 1917 și arestul lui Constantin Diamandi au făcut ca situația de la Prut să devină extrem de periculoasă pentru localnici. Confruntările armate permanente dintre diversele grupări politice din regiune puteau conduce la acțiuni militare mult mai ample.

Părțile se purtau extrem de agresiv. Amenințarea cu o invazie amplă a Basarabiei de către trupele române se făcea deja simțită la sfârșitul anului 1917. La 31 decembrie, ziarul *Russkie vedomosti* scria: „Chișinăul a trăit zile pline de îngrijorare. Membrii parlamentului basarabean, reveniți de la Iași – secretarul pentru interne, Cristi, pentru afaceri externe, Pelivan, într-o ședință închisă a Sfatului Țării, au prezentat rezultatele negocierilor cu guvernul român, reprezentanții Angliei și Franței, cu armata română în ceea ce privește ocuparea temporară a orașului de către trupele române, precum și de un număr ne semnificativ de francezi și englezi, aflați pe Frontul Român, pentru lupta împotriva anarhiei. În ciuda protestului segmentului de stânga al parlamentului moldovenesc, s-a decis a se oferi secretariatului *carte blanche* în această privință. Părea inevitabil un conflict acut cu bolșevicii, ce începeau și ei să se pregătească de o luptă sângeroasă cu susținătorii «sfatulării» [sic!]. La decizia ultimului consiliu al directorilor generali, care aflaseră despre tipărirea apelului bolșevicilor, aceștia s-au grăbit să-l confişte și să răspândească în rândurile populației un apel la calm, încredințând-o că alarma e nejustificată”¹⁴.

Însă conflictul sovieto-român se acutiza tot mai mult. Pentru a-și discredita adversarii, bolșevicii au început să publice în ziare documente diplomatice secrete privind politica României în Primul Război Mondial. La 24 ianuarie 1918, ziarul *Izvestia* scria: „Administrația militară românească, din datele de care dispunem, a concentrat armatele împotriva Basarabiei; românii au intenția să încercuiască Chișinăul, căci toate trupele sunt orientate spre el. Unele unități române se află în apropierea stației Ungheni”¹⁵. Merită menționat faptul că același număr al ziarului includea un articol amplu și detaliat, intitulat *Lupta pentru puterea sovietică pe Frontul Român*.

În general, presa bolșevică din ianuarie 1918 era plină de materiale negative la adresa României, Basarabia figurând în ele ca victimă a politicii agresive a acestui stat. De exemplu, la 14 ianuarie 1918, în ziarul *Izvestia* a fost publicat un articol cu titlul *Duplicitatea burgheziei române și trădarea generalului Șerbaciov*, în care se spunea: „Deprinsă să-și afirme dominația în bază de sărăcie, cabală și pe sângele țăranilor și muncitorilor români, monarhia română

¹⁴ *Русские ведомости*, nr. 279, 31 decembrie 1917.

¹⁵ *Известия*, nr. 282, 24 ianuarie 1918.

a încercat să se salveze pe sine, să-și salveze moșierii și bancherii, prin ocuparea Basarabiei și transformarea ei în dig împotriva fluxului puternic al revoluției ruse¹⁶. E de remarcat că în acele zile *Izvestia* reflectase evenimentele din Basarabia însăși într-o legătură strânsă cu acțiunile trupelor române în regiune. La 2 februarie, același ziar informa că generalul D. G. Șerbaciov a reușit, cu ajutorul a patru divizii românești, să ocupe o parte semnificativă a teritoriului Basarabiei, inclusiv Chișinăul¹⁷. Ulterior, aceeași revistă scria: „În întreaga Basarabie se aude un geamăt continuu din cauza acestor represiuni inumane [ale românilor]”¹⁸. Însă ziarul nu prezenta însăși situația politică din ținut, atrăgând atenția cititorului asupra dezmățului moșierilor, susținut de armata română. În acest context, un autor necunoscut scria: „Moșierii organizează o adevărată vânătoare de uniforme după ofițerii români care își caută apartamente. Moșierii și-i fură unul altuia, oferindu-le maximum de comodități”¹⁹.

Remarcăm că ziarele bolșevice practic nu reflectau dezmățul unităților armatei rusești, care atacau adesea anumite localități din Basarabia pentru a le jefui. Însă organele de presă ale opoziției menționau din când în când raidurile tâlhărești ale unităților militare demoralizate de propaganda bolșevică. Ziarul *Russkie vedomosti*, apropiat cercurilor de kadeți, scria: „Din Chilia, de pe Dunăre, ni se telegrafiază: «Regimentul patru al divizionului baltic sosit în Ismail a organizat un pogrom de o cruzime nemaivăzută: a început cu devastarea a două magazine de aur și cu arderea acestora. Faptul că nu au fost pedepsiți le-a dat curaj huliganilor, care au început devastarea altor magazine și a apartamentelor particulare. Devastarea s-a încheiat cu incendierea lor. În curând, orașul s-a transformat în scrum. O mare parte a orașului e distrusă. Bacanalele sălbatice au durat trei zile. Bunurile jefuite erau încărcate în căruțe. La pogrom au luat parte și unii locuitori din regiune. Arderea unei mari mori a fost prevenită prin faptul că jefuitorilor li s-au dat 15.000 de ruble. Populația, lăsându-și proprietatea în voia sorții, a fugit, deseori pe jos, o parte au trecut pe malul român. Aici autoritățile române și-au bătut joc de ei, refuzând să-i adăpostească pe refugiați»”²⁰. Fugarii au așteptat un timp în câmp deschis. Apoi s-au întors la Chilia. Marinarii au încercat și ei să organizeze pogromuri în localitatea Vâlcov, conduși de doi reprezentanți. Dar pescarii localnici le-au dat riposta cuvenită. Marinarii „bătuți până aproape de moarte” au fost livrați la infirmeria de pe râu, restul au fugit. În timpul programului au avut de suferit în principiu evreii.

Revenind la evenimentele din Chișinău, vom menționa că lupta politică din capitala Republicii Moldovenești era totuși reflectată, deși nu prea intens, de unele publicații din februarie. Astfel, dintr-o informație publicată la 27 februarie aflăm că forțele de stânga și evreii cu drept de vot din дума orașenească au fost lipsiți de permisele speciale care le permiteau să circule prin oraș după ora stingerii²¹.

¹⁶ *Известия*, nr. 274, 14 ianuarie 1918.

¹⁷ *Известия*, nr. 290, 13 februarie 1918.

¹⁸ *Известия*, nr. 299, 27 februarie 1918.

¹⁹ *Известия*, nr. 301, 1 martie 1918.

²⁰ *Русские ведомости*, nr. 279, 31 decembrie 1917.

²¹ *Известия*, nr. 299, 27 februarie 1918.

Din acest motiv, ei nu puteau participa la ședințele de seară ale dumei. Se menționa că, în rezultatul cenzurii militare, a fost închis ziarul *Svobodnaia Bessarabia*. Ziarul pro-guvernamental *Izvestia* nu a scăpat prilejul să ironizeze cu privire la soarta fostului socialist-revoluționar, redactor al respectivului ziar, N. Kavsan, anterior exclus din partid. „E caracteristic, scria ziarul, că nu l-au ajutat nici atitudinea pasională față de români, cărora le-a urat bun-venit în unele articole, nici... ura față de bolșevici, pe care Kavsan îi denigra zilnic în paginile ziarului său”²². Tot acolo se menționa că Sfatul Țării repartizase 40.000.000 de ruble pentru organizarea gărzii locale. Doar după încheierea tratatelor sovieto-române din 9 martie 1918 tonalitatea revistelor apropiate guvernului devine brusc binevoitoare. Aceeași atitudine a avut-o și ziarul menșevicilor, *Novaia jizn*. „Conflictul ruso-român, scria acesta în numărul din 31 martie 1918, apărut în urma ocupării Basarabiei de trupele române, a fost lichidat”²³. Însă deja la 10 aprilie ziarul transmitea comunicatul *Wolff-Bureau*: „În unele ziare a fost publicată știrea că, confruntarea ruso-română a fost lichidată prin obligația asumată de România de a elibera Basarabia timp de două luni. Această știre nu corespunde realității. Guvernul român și cel rus nu au încheiat niciun acord și asemenea obligații nu ar fi corespuns sarcinilor care stăteau în fața guvernului român”²⁴.

Se remarcă în continuare interesul redus față de aceste probleme al presei de opoziție. Teroarea tot mai amplă din zona controlată de bolșevici a condus la reducerea considerabilă a numărului ziarelor din Petrograd și Moscova. Organele de presă rămase au devenit mult mai precaute în abordarea temelor incomode pentru bolșevici. Această situație a influențat și numărul materialelor despre Basarabia, care s-a redus radical. Presa a fixat totuși actul lichidării Republicii Moldovenești independente. Ziarul menșevic *Novaia jizn* scria, în acest context: „O radiotelegramă germană prezintă telegrama președintelui român Marghiloman, aflat la Chișinău, adresată ministrului român de externe, Arion. În acea telegramă se spune: «După negocieri de 20 de zile, la 9 aprilie, la ora 7 seara, ieri a fost rezolvată chestiunea unirii Basarabiei cu România, cu o majoritate de voturi, 34 (sic!) contra 3. Am primit această știre în numele poporului român și al regelui și am declarat unirea României cu Basarabia, într-o atmosferă de bucurie de nedescris... Mulțimi enorme și manifestații fără sfârșit s-au desfășurat toată noaptea. Sunt foarte fericit. Alexandru Marghiloman»”²⁵.

Această examinare a materialelor de ziar din 1917 – începutul lui 1918 ne arată că presa din capitala Rusiei nici măcar nu a încercat să prezinte informații detaliate despre viața politică din Basarabia acelor vremuri. Materialele doar constatau fapte împlinite, fără analiza evenimentelor. Mai mult, majoritatea informațiilor era prezentată cititorilor cu mare întârziere. Situația politică dificilă de la Petrograd și Moscova, fără îndoială, nu le-a permis multor organe de presă să reflecte știrile din provincie. Alte circumstanțe care nu le-au permis să prezinte

²² *Известия*, nr. 303, 3 martie 1918.

²³ *Новая жизнь*, nr. 271, 31 martie 1918.

²⁴ *Новая жизнь*, nr. 278, 10 aprilie 1918.

²⁵ *Новая жизнь*, nr. 281, 13 aprilie 1918.

la timp și într-o manieră adecvată evenimentele din provincie țin de reducerea numărului de jurnaliști corespondenți calificați, precum și de distrugerea canalelor de informare cu multe orașe provinciale ale țării. Caracterul general al materialelor indică în mod clar că Rusia trecea printr-un proces de disoluție.

BIBLIOGRAFIE

- Вестник Временного правительства (1917-1918)*
- Дело народа (1917-1918)*
- Известия (1917-1918)*
- Новая жизнь (1917-1918)*
- Русские ведомости (1917-1918)*
- Труд (1917-1918)*
- Вперед (1917-1918)*